

БЕЗСМЕРТЯ НАЦІЇ – У МОВІ

(бібліографічний огляд до Дня української писемності та мови)

День української писемності та мови щороку відзначається в нашій країні 9 листопада з 1997 року. Цього ж дня православна церква вшановує пам'ять святого преподобного Нестора-літописця. Найвизначнішою працею Нестора-літописця є «Повість временних літ» — перша пам'ятка Київської Русі, в якій історія держави показана на широкому тлі світових подій. Нестор вів розповідь з літописних зведень кінця XI століття до 1113 року. Тому його можна по праву вважати батьком не лише вітчизняної словесності, а й історії. Несторів літопис за Іпатським списком, який, на відміну від Лаврентійського списку, має виразне українське походження, міститься у фонді нашої бібліотеки під назвою «Повість временних літ: літопис (за Іпатським списком)».

У цьому виданні читач має змогу одночасно одержати оригінальний текст Іпатського списку й його переклад сучасною мовою. Вперше зроблено спробу відтворити епічні оповідання літописця як віршованих українських епос періоду Київської Русі, завдяки сумлінному упоряднику і перекладачеві Василю Яременку дійти до витоків нашої української історії, до першооснов нашої державності, народності.

Разом із розвитком писемного слова український народ став великою нацією, здатною вирішувати питання будь-якої складності й ваги. Про роль мови в національному самоусвідомленні, розмірковують доценти Дрогобицького ДПУ В.Іванишин, Я. Радевич-Винницький у своїй книзі «Я. Мова і нація: тези про місце і роль мови в національному відродженні». Пропонована праця в лаконічній формі тез широко висвітлює мовознавчу проблематику, пов'язану із суттю, роллю та функціонуванням мови в суспільстві, розкриває механізм денаціоналізації народу на мовному ґрунті, подає науковий матеріал, необхідний кожному громадянину для вироблення мовознавчого світогляду, належного ставлення до рідної та інших мов.

За науковими розвідками лінгвістів, мова української народності почала формуватися ще у VI — IX столітті. Процес унормування загальнонародної української мови вчені відносять до XIII — XIV століття. У різні періоди літературна мова української народності поєднувала в собі елементи давньоруської писемної мови (X — XIII ст.), українсько-білоруської (XIV — XV ст.), слов'яноукраїнської, староукраїнської («простої мови»), церковнослов'янської (XIV — XVII ст.). Інтенсивне формування нової української

мови дослідники відносять до другої половини XVIII — XIX століть. Зачинателем сучасної української літературної мови вважається І. П. Котляревський, а основоположником — Т. Г. Шевченко.

Пізнання джерел, суті, наслідків мовних процесів допомагає зрозуміти пропонований навчальний посібник О.І.Крижанівської «Історія української мови: Історична фонетика. Історична граматики: навч. посібник для студентів ВНЗ», де на основі синтезу дослідницьких надбань різноманітних мовознавчих дисциплін розкрито природний процес формування українського народу і його сучасної мови, вплив позамовних чинників, простежено становлення та еволюцію мови.

Цікавим доповненням до вищезгаданого дослідження стане видання І.В.Вихованця «Таїна слова». Про таїну рідного слова, про мовну скарбницю народу, зібрану в словниках, про те, як народжується слово, про історію слів, про наші імена й прізвища, назви міст, про взаємозв'язки української мови з іншими мовами розповідає ця книжка.

Мова — живий організм, вона розвивається за своїми законами, а тому треба у чистоті берегти цей нетлінний скарб. Необхідно згадати діячів української мовної культури, які зробили неоціненний вклад в справу збереження краси та оригінальності рідної мови. Напевно, найбільш відомий читачському загалу Б.Д. Антоненко-Давидович (1899 — 1984) — відомий український письменник, мовознавець, чий праці актуальні й досі своїми глибоко осмисленими порадами у справі розвитку і збагачення української мови. Вчений протягом тривалого часу виступав у пресі з популярними бесідами про культуру і чистоту мови. Про все це — в його книзі «Як ми говоримо». У пошуках найкращого мовного еквівалента Антоненко-Давидович звертається до прикладів із класичної літератури, фольклору й живого народного мовлення. До

видання включено роздуми автора про багатющу скарбницю мовної спадщини українського народу.

Ім'я доктора філологічних наук, професора Волинського державного університету Людмили Бублейник (1934 — 2013) представлено в нашій бібліотеці двома новими працями. До збірника «Вибрані праці; упоряд. і авт. передм. С. П. Муляр, Л. К. Оляндер» увійшли статті професора, присвячені мовній проблематиці, зокрема семантичним відносинам за ознакою внутрішньої форми в лексиці східнослов'янських мов лексико-стилістичним відповідностям польської та українських мов та перекладам близькоспоріднених мов. Ця книга стане у добрій нагоді кожному, хто цікавиться мистецтвом художнього слова. монографія.

У монографії Л. В. Бублейник «Світ слова української поезії» розглянуто деякі з найважливіших стильових параметрів мови української поезії кінця XIX — початку XX ст. Проаналізовано особливості ідіостилю Лесі Українки. У розгляді мовотворчості Є. Маланюка увагу зосереджено на характері образних конотацій в ономастичній лексиці, охарактеризовано структуру та семантику «речовинних» метафор, лексичні засоби створення мовної експресії та функції звукообразів. Проаналізовано Слово як об'єкт художнього зображення у Ліни Костенко, поетику контрасту в її ліриці та мовностилістичні особливості роману «Берестечко».

У навчальному посібнику «Культура фахового мовлення» за редакцією Н. Д. Бабич подано зразки сучасних загальнонавчаних і спеціалізованих документів з описом вимог до їх оформлення та зауваження щодо типових мовленнєвих помилок, які трапляються у практичному справоведенні; висвітлено загальномовні питання: комунікативні ознаки доброго мовлення, складні випадки слововживання і словозміни, етичне й естетичне в мові, відомості з історії мови та проблеми її сучасного функціонування, поняття про функціональні стилі тощо.

Треба завжди пам'ятати, що рідна мова — неоціненне духовне багатство, котре передається від покоління до покоління, об'єднує минуле і майбутнє, несе в собі народну мудрість, славу, культуру і традиції.

Борис Олійник: лірик, романтик, публіцист

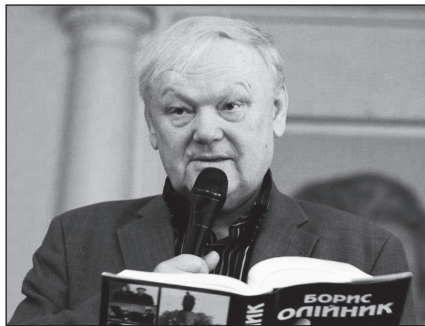
(до 80-річчя від дня народження)

*"Коли вже народився ти поетом, —
За все відповідай у цій житті"*

Борис Олійник — відомий поет, літературознавець і політик, академік НАН України. Творчому доробку письменника притаманні такі визначальні риси, як громадянськість, посилена увага до морально-етичних проблем нашого часу, ліричність і точність слова. Це особистість в українській літературі, культурі, філософії й політиці, яка відчутно впливає на формування ментальності сучасників, залишає орієнтири для нащадків. Він автор близько 50 книг, численних публікацій, есе, статей, які друкувалися в Україні, перекладались російською, чеською, словацькою, польською, сербською, румунською, італійською та іншими мовами. На його вірші написано чимало пісень. Популярними стали «Пісня про матір», «Мати сіяла льон», «Мамо, вечір догоря», «Мелодія» та багато інших. У своїх творах Борис Олійник проповідує високі загальнолюдські ідеали. Він глибоко переконаний, що кожен має жити напруженим життям, бути щедрим і щирим, розуміти красу, неповторність світу, кожної миті існування на землі. В цьому році визначному українському поету, державному і громадському діячу виповнюється 80 років. Даний огляд знайомить із творчістю ювіляра, представлено матеріалами бібліотеки академії.

Борис Олійник народився 22 жовтня 1935 року в селі Зачепилівка Новосанжарського р-ну Полтавської області і належить до покоління «дітей війни», чий батьки загинули, рятуючи світ від «коричневої чуми», а матері працювали в колгоспі за «палички» трудовнів. Але саме від матері поет набрався сили й розуму, мудрості і любові. Все це потім виллється у його творчість, стане словом, яке заспіває, засміється й заплаче у збірці «Сива ластівка: поезії про матір», де образ Матері — уособлення всього доброго й чесного. Поет порівнює її із сонцем — символом життя, тепла і світла.

Перший вірш було надруковано у Новосанжарській районній газеті, яку, до речі, до війни редагував його батько. Борис мріяв піти його шляхом. В 1958 році, закінчивши факультет журналістики Київського національного університету, він почав працювати в редакції газети «Молодь України». Потім був журнал «Ранок»... З редакторського крісла цього видання Борис Ілліч прийшов у журнал «Дніпро», заступником головного редактора Юрія Мушкетика. І він, і Мушкетик вже були лауреатами престижної тоді комсомольської премії імені М.Островського, та мусили вислуховувати найпринизливіші, а головне безпідставні докори за «загравання з творчою молоддю», «оспісування патріархального села», «вияви

націоналізму". Тоді, за умов тоталітарного режиму, під пильним наглядом ревнителів офіційної ідеології мужність і відважність редактора рятувала в публікаціях молодих і гарячих поетів, росточки національного духу

і вільномудства. Це саме Борис Олійник із терплячою селянською впевненістю "пробивав" по "інстанціях" право на випуск книжок Василя Симоненка і Ліни Костенко. Коли в 1965 році у видавництва "Молода" готувалася до друку збірка Василя Симоненка, до якої виявлялося аж занадто багато "уваги", Борис Олійник підтримав її своїм розважливим переднім словом, належно оцінивши талант і громадянську мужність поетаровесника. Під тиском нового режимного повороту кожен митець обирав собі дорогу сам, як диктували честь і гідність. Моральність перевірялася передовсім власною творчістю, яскравим прикладом цього є книга "Істина: вибрані поезії, поеми", яка розкриває в Олійникові натуру надзвичайно цілісну, із щедрою, але ощадливою гамою життєвих вимірів і принципів, моральних критеріїв і пошуків, які не можуть не прихилити до нього людей. Любов у Бориса Олійника — це насамперед вірність. Не банальна цнота-прапор моралістів, а вірність — почуттю, серцю, собі, коханій людині.

"Твори Б. Олійника вже витримали суворий іспит часом, і вони, без сумніву, принесуть читачеві радість активного співпереживання. Перед нами — поет мислячий, гострий, глибокий, чия творчість нині стає поряд з тими художніми цінностями, що їх подарували своєму народові найталановитіші співці України... Внутрішній неспокій поета змушує читача шукати істину", — писав О. Гончар у передмові до двохтомника Б.Олійника "Вибрані твори в 2 т. Т.1: Лірика". До першого тому творів відомого українського поета увійшли ліричні поезії, які відзначаються пристрасною громадською позицією, емоційною наполегливістю, своєрідністю поетики. В другому тому "Вибрані твори в 2 т. Т.2. Цикли та поеми" надруковані ліро-епічні цикли і поеми, які стали здобуттям української і світової літератури. Характеризуючи поетичний доробок автора, академік НАН України Петро Тронько відзначає, що Борис Олійник одним із перших серед шестидесятників звернувся до відтворення славних сторінок історії України. Йому належить образ Пам'яті як поняття, що вбирає в себе і безстрашність князя Святослава, і переможні походи-битви гетьмана Богдана Хмельницького, і мудрі заповіді Григорія Сковороди, і думи й пророцтва Тараса Шевченка, і гарячий подих та мрії Івана Франка. Поеми "Доля", "Дорога", "Дума про місто", ряд історико-тематичних циклів, серед яких "Сковорода і світ", — це не ілюстрація до академічних досліджень, а самотутнє художнє літописання страждань і борінь предків у битвах проти чужинців, за волю й незалежність України.

Олійник вірить у високу місію художника у справі перебудови світу і не вірить у безперспективність громадської позиції поета. Добутий з народного серця благородний метал віри, надії і любові з особливою силою видзвонює у його поетичних творах останнього періоду. Йдеться про пристрасну поему "Трубить Трубіж", надруковану в одноім'яній книзі. Вихід даної поеми — подія не лише в українській поезії, але й у культурі. В ній автор проглядає глибоку історію, беручи уроки ще з часів татарської навали, у філософських параметрах осмислює національні, соціальні й духовні зрушення на Україні на зорі третього тисячоліття. Утверджуючи в діяннях і почуваннях рідного народу все духовно цінне і морально чисте, він засуджує відступництво від високих гуманістичних ідеалів, дворушництво.

Національно-патріотична, інтелектуально-філософська поезія Бориса Олійника має своє продовження й у його громадській та державній діяльності. Він постійно захищає інтереси соціальної справедливості, духовно-культурного розвитку України. До книжки Бориса Олійника "Криниці моралі та духовна посуха: статті, виступи, публіцистичні роздуми, інтерв'ю" увійшли твори на актуальні теми літературного і суспільного життя. Проблеми національної політики, збереження мови, екологічного і духовного середовища, захисту завоювань демократії — такий тематичний діапазон видання. Сюди увійшли виступ 1987-го року в Кремлівському палаці, де Б. Олійник вперше в Союзі оприлюднив засекречені наслідки чорнобильської трагедії, та промова на XIX партконференції, де він першим відкрив усю трагедію і причини Голодомору та вимагав поіменно назвати винуватців.

У часи горбачовської перебудови Олійнику, депутату союзного парламенту, довелося бути не лише свідком, але й арбітром у міжнаціональних конфліктах колишнього Союзу та Югославії. Своє бачення причин і наслідків міжетнічних війн, некомпетентності владної команди він виклав у книзі "Два роки в Кремлі" де у формі відкритого листа М. Горбачову переосмислює процес так званої перебудови, автор також самокритично гостро оцінює власні "перебудовні омани".

Серед літературознавчих досліджень творчості ювіляра — виданням Г.Д.Клочака "Поетика Бориса Олійника: літературно-критичний нарис". Праця українського критика присвячена творчості поета, а його твори розглядаються тут в аспекті морально-етичних шукач сучасної літератури; аналізуються джерела художнього мислення поета, визначається його поетика як системно організована цілісність. Громадянськість, як стверджує критик, є тією головною організуючою силою, яка взаємоузгоджує всі компоненти художнього світу відомого українського поета.

Напрацювання В.П.Моренця "В. П. Борис Олійник: нарис творчості" присвячено біографії та творчості Бориса Олійника — поета з яскраво вираженим громадським темпераментом. Він, як зазначає автор, можливо, найближчий з сучасних літераторів до рівня української свідомості, з її злетами і падіннями, з її ілюзіями і розчаруваннями, з її намаганням нарешті явитися світові з високочолом іменем — Народ.

Сторінку підготувала Ольга СТАВІНСЬКА